

ТАФАККУР

Тафаккур

ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ, МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ ЖУРНАЛ

Журнал 1994 йилдан чиқа бошлаган. Бир йилда тўрт марта нашр этилади.

Бош муҳаррир
Эркин АБЗАМ

Тахририят

Собиржон ЁҚУБОВ
(бош муҳаррир ўринбосари)

Султонмурод ОЛИМ
(бўлим мудир)

Номира ОФОҚ
(бўлим мудир)

Ольга ЖОЛДАСОВА
(бўлим мудир)

Насрулло ЭРИШ
(муҳбир-муҳаррир)

Паргиза УСМОИЛОВА
(техник муҳаррир)

Жамоат кенгаши

Ўрозбой АБДУРАҲМОНОВ

Абдулла АБЗАМ

Хуршид ДАВРОН

Минҳожиддин МИРЗО

Шухрат РИЗО

Сирождин САЙИД

Хайриддин СУЛТОН

Абдурахим ЭРКАЕВ

Муртазо ҚАРШИБОВ

Дилмурод ҚУРОНОВ

Муассис – Республика Маънавият ва маърифат кенгаши.

Ўзбекистон Республикаси Маъбулот ва ахборот агентлигида 0219-рақам билан рўйхатга олинган. Матнларига фойдаланилган мисол, кўчирма ва маълумотлар аниқлиги учун муаллифлар жавобгардир.

Журналдан кўчириб босилганда манба кайди этилиши шарт.

Матнлимииз Тошкент шаҳри, Шаҳрисабз кўчаси, 36-бино.

@ tafakkurtahririyati@mail.ru

Журнал андазаси тахририятнинг компьютер бўлимида тайёрланди.

“Шарҳ” нашриёт-нотибона акциядорлик компанияси босмаханаси. 100000, Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-бино.

2020 йил 17 декабрь кунги босмаханатага топширилди. Қоғоз бичими 70x100 мм, 6 босма табак, 1192-бўлғурга. Нашр яъди 930 нуска.

НИМА ДЕЙСИЗ, ЗАМОНДОШ?

Абадият деворидаги битик. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган мураббий, шоир Мирзо КЕНЖАБЕК билан суҳбат.....4

ТАРАҚҚИЁТ ТАМОЙИЛЛАРИ

Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ. Буюк шахмат тахтасидаги Ўзбекистон.....16

АҚЛ МУНОЗАРАСИ

Жуманазар БЕКНАЗАР. Қаён кетмоқдасан, эй одамизод?...22

МАЪНО ВА МОҲИЯТ

Зухриддин ИСОМИДДИНОВ. Навоийнинг идеали.....30

БУҲУКЛИК ТИМСОЛЛАРИ

Хайриддин СУЛТОН. Сўзи ўлмаганнинг ўзи ҳам ўлмас....36

SAHI FAJALARIDA

саҳифаларида

СУРАТ ВА СИЙРАТ

Иқбол МИРЗО. Яшил шажар.....48

Шавкат РАХМОН

ИНСОН ЎЗИНГ, ИНСОН ЎЗИНГ

Абдуқайом ЙЎЛДОШ. Ҳомий.....55

БОҚИЙ САРЧАШМАЛАР

Нусратулло ЖУМАХЎЖА. Асрлар ғамини сўйлар “Муножот”.....64

МОҲИЯТ ЖИЛОЛАРИ

Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ. Ҳаёт мисоли маъжун.....70

ЖАВОНДАГИ ЖАВОҲИР

Олим ТОШБОЕВ. “Шаҳеким, адолатдур онинг иши.....”.....76

Абдуқайом ЙЎЛДОШ

ТАЛҚИН ВА ТАДҚИҚОТЛАР

Шомат САМАДОВ. Буюк инсоншунос.....84

Бекзодбек МУХТОРОВ. Носируддин Самарқандий хатарни олдиндан сезганми?.....85

Музаффар МИРЗО. Шатранж – маънавий ганж.....86

Шерхон ҚОРАЕВ. Нафси – тупроқ, ҳиммати – осмон.....87

Содиржон ЁҚУБОВ. “Синчалак”нинг Олмонияга сафари.....88

Саодат КОМИЛОВА. Бахт сари талпинган одам.....89

Насрулло ЭРГАШ. Фольклор нима учун керак?.....90

Машрабжон ЭРМАТОВ. Бастакорлик надир.....91

Муродилла ҲАЙДАРОВ. Туркистон тонг отгунча.....92

Зухра ОРИПОВА. Мисрда ҳукм сурган хоразмлик султон.....93

Журналнинг инглизча мухтасар мазмуни.....95

Нусратулло ЖУМАХЎЖА

ASRLAR G'AMINI SO'YLAR "MUNOJOT"

Мақом халқ томонидан яратилган ва сақланган умрзоқ мусиқий бисотдир. Унда миллатнинг имон-эътиқоди, олис тарихи, қисмати; ўкинч ва изтироб, муҳаббат ва хижрон нидолари; истиқбол ҳақидаги ўйлари, орзу ва армонлари бутун мураккаблиги билан мукамал ва ёрқин акс этган. Мақомлар халқ руҳияти, менталитети, характери, дунёқараши, табиати, ахлоқ-одоби, миллий мафкурасининг ўзига хос қомусидир. Шунинг учун миллий руҳдан узоқ одам бу хос мусиқани тингламайди ҳам, англамайди ҳам. Мақом мафқурани шакллантирадиган ноёб воситадир.

Илгариги замонларда мақом деганда фақат мусиқа тушунилган бўлса, ҳозир мақом куйлари билан айтиладиган ашулалар тушунилади. Мумтоз шеърларнинг мақом куйларига боғланишини назм ва навонинг пайванд этилиши, яхлит қуймаси деса бўлади. Ҳофизларимиз гўёки

мўъжизани мўъжизага вобаста этиб, икки карра мўъжиза яратганлар. Бу ашулалар миллий адабий меросни халқ онги ва руҳиятига сингдиришга ҳам катта ёрдам беради. Шарқ ва ўзбек классик адабиёти, модомики, ғоявий-мафқуравий жиҳатдан ислом эътиқоди ва тасаввуф таълимотига асосланган; тасаввуф – комил инсон ҳақидаги таълимот экан, демак, мумтоз шеърят билан уйғунлашган мақом ҳам ўша таълимотнинг юксак мусиқий ифодасидир. У умуминсоний моҳият касб этиб, миллатидан қатъи назар, тингловчида олижаноб туйғуларни тарбиялайди.

Адабиётшунослар талқинида, бадиий асарни қиёмига етказиб ифодали ўқиш – ярим таҳлил, деган нақл юради. Ҳақиқатан, шеър вазнга солиб ўқилса, маънони англаш осонлашади. Арузий шеърнинг мақом куйларида ижро этилиши ҳам матн мазмунининг янада кенгроқ идрок этили-

шига хизмат қилади. Шахсан мен ўзбек мумтоз адабиёти мутахассиси бўлишимни мақом куйлари билан айтиладиган шеърлар таъсирисиз тасаввур этолмайман. Умуман, классик адабиёт таълимида мақом ашулаларини эътиборга олмаслик кам самара беради. Адабий таҳлил учун ҳам мақом куйлари билан айтиладиган ғазал ва бошқа жанрлардаги лирик асарлар танланиши мақсадга мувофиқдир. Дарсда таҳлил қилинган шеърнинг мақом йўлидаги ижроси ҳам синфда эшиттирилса, билимни янада мустаҳкамлашга хизмат қилади. Ҳозир мактаблар техник жиҳатдан яхши жиҳозланган – бунга имкон бор. Замонавий педагогик технология ҳам шуни тақозо этади.

Биз 10-синф "Ўзбек адабиёти" дарслиги "Навоий лирикаси" қисмини ёзганимизда, юқоридаги мулоҳазалар асосида, "Ўн сакиз минг олам ошуби агар бошиндадур" мисраси билан бошланадиган ғазал таҳлилдан сўнг "Савол ва топшириқлар" сирасида шундай вазифа берганмиз: "Шу ғазал асосида яратилган ва Берта Давидова томонидан ижро этилган ашулани дарсхонада тинглаб, мутолаа қилинг". "Қаро кўзум" таҳлилдан кейин эса қуйидагича савол ва топшириқ берилган: "1. "Қаро кўзум" ашуласини дарсхонада биргалиқда тинглаб, мутолаа қилинг. 2. Ушбу ашулани кимлар ижро этган? Кимнинг ижроси сизга кўпроқ ёқади? Ғазалнинг бадий мазмуни кимнинг ижросида тўлароқ юзага чиққан?" (Қосимов Б., Жумахўжа Н. *Ўзбек адабиёти. 10-синф учун дарслик. Тошкент, "Ўқитувчи", 1999 йилги ва кейинги яна уч нашри, 55-93-бетлар.*) Аммо дастур ва дарслик талабига қандай амал қилиняпти – бу бизга қоронғи.

Адабий таҳлил жонли ижро билан такомиллаштирилса, нур устига нур бўлади. Ҳаётда шундай муаллимлар ҳам бор. Сўз санъати сабоғини бундай ўқитувчилардан

олиш – бахт. Масалан, бизга дарс берган муаллимамиз Саида Бақоева ҳассос қалб, жарангдор овоз соҳибаси эди. Сабоқ орасида Навоийнинг "Ул сарви гулрӯ келмади", Фурқатнинг "Сайдинг қўябер, сайёд", Ҳамзанинг "Ўзбек хотин-қизларига" ашулаларидан парчаларни жаранглатиб ижро этганлари ҳамон қулоғимда. Бизнингча, олий ўқув юртларида тил-адабиёт йўналишида мақом бўйича махсус курслар ўтиш; консерватория, санъат ва маданият, мусиқа йўналишида эса адабий таҳлилни кўпайтириш ҳамда кучайтириш лозим.

Санъат ўқув даргоҳларида мақом сирларини махсус, бинобарин, моҳир ҳофизларимиздан бевосита ўрганиш юқори натижа беради. Улар юксак ижро маҳоратига ҳам, мумтоз адабий асарлар ҳақидаги олий эстетик дид ва билимга ҳам эга. Бунда матбуот ҳам катта аҳамият касб этиши мумкин. Масалан, мақом устаси Берта Давидованинг икки энлиқкина суҳбатида маҳоратнинг сирру асрори теран очилган (*Берта Давидова. Ҳайратга тушмай бўладими! "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетаси, 1990 йил 21 сентябрь.*)

Берта опа ҳар бир ашулани қиёмига етказиб куйлаган. Ижро маҳорати, сўз

саҳиҳлиги, маъно урғуси – барчаси уйғун ва мукамал. У ўз овози билан мумтоз ғазалларимиздаги бутун дардни борлиғича ифодалаб бера олган. Бунинг сеҳру синоати нимада? Албатта, мутолаада, бадий сўзнинг маъно миқёсларига, мағиз-мағзига кириб боришида! Бу ҳақда унинг ўзи бундай дейди: “Қўшиқ айтганда, айниқса, мақом куйлаганда сўзларни тушуниб, мағзини чақиб айтиш лозим. Ўзим ҳамиша классикага мурожаат қилганимда, биринчи ишим ғазални бошдан-оёқ мутолаа қилиш бўларди. Менга бу масалада устозим Юнус ака доимо ёрдам бериб келганлар. Улар тушунтиришдан ҳеч қачон эринмасдилар. Қани эди ҳозир ҳам ана шундай кишилар кўпроқ бўлса”. Бундан мақом ва маҳоратнинг икки жиҳатини илғаш мумкин: ҳофиз, биринчи навбатда, шеър мазмунини луғат ёрдамида тўлиқ англаб олиши шарт; иккинчидан, классик матнни мукамал ўзлаштиришда қилни қирқ ёрадиган устозга эҳтиёж бор. Бу борада қусурли матнга йўлиқиб қолишдан сақланиш, хатосиз матнни топа олиш ҳам катта аҳамиятга эга. Булар мақом ижроси бекаму кўст бўлишининг дастлабки омилдир.

Етук, истеъдодли санъаткорлар бадий адабиётнинг асл манбаларидан озиқланиши ҳам табиий бир ҳол. Алишер Навоий ижодиёти, шубҳасиз, ўзбек адабиётининг энг юксак чўққиси саналади; Берта Давидова эса, аввало, ўша чўққини забт этган. Мана, санъаткорнинг ўз эътирофи: “Қўшиқчилик фаолиятимни бошлабманки, ҳали-ҳануз улуг бобокалонимиз Алишер Навоий ижодидан ҳайратга тушиб келаман. Унинг ғазалларидаги теран маъно, чуқур мушоҳада, нафис сўз тизмалари, гоҳ мунгли, гоҳ

ўйноқи оҳанглар бир мени эмас, беш асрдан буён ёруғ дунёга келиб-кетаётган барча нафосат шайдоларини оҳанрабодек ўзига тортиб келади.

Мақомларимизнинг аксари Навоий ғазаллари билан айтилади. Демак, умрини қўшиқчиликка, асосан, ўзбек мақомларини куйлашга бағишлаган хонанда сифатида менга Навоий ғазаллари асосидаги қўшиқларни куйлаш заруратини шароитнинг ўзи инъом этди”.

Ҳа, юксак сўз санъати юксак мусиқа санъатига асос бўлади, ўз ижрочисини ҳам юксак мартабаларга кўтаради.

Алишер Навоийнинг “Кеча келгумдур дебон ул сарви гулрў келмади” мисраси билан бошланувчи ғазали асосида “Муножот” куйи билан айтиладиган ашуланинг бир неча талқини мавжуд. Улар орасида энг қойилмақом ижро Берта Давидованики. Бунинг сеҳри нимадалиги каминани кўп ўйлантирган. Ўзимча қиёслаганда шуни илғадимки, бу талқинда куй ва ғазал жуда мувофиқ; ашула суръатининг ниҳоятда нозик меъёри танланган; назм ва наводаги дарду нола, фарёду фиғон бир зарб ва бир нафасда адо этилган. Бошқа талқинларда эса ашула суръатида сустлик, нолавор оҳангларни ҳаддан ташқари чўзиб юбориш, сунъий оҳ-воҳларни кўпайтириш ҳоллари кузатилади. Демак, маҳорат назм ва наводаги ана шундай уйғунликни, мувофиқликни, суръатдаги мумтоз меъёрни топа билишда ҳам экан. Берта опанинг ижроси улкан мақомшунос олим Отаназар Матёқубовнинг “Мақом – саз ва сўз санъатининг юксак даражада уйғунлашувидир” (*Матёқубов О. Мақомот. Тошкент, “Мусиқа”, 2004. 110-бет*), деган таърифига жуда мос келади.

Берта Давидова мўъжизавий ижросидаги жозибанинг яна бир сири бор: “Муножот” ёш хонанданинг санъат оламига кириб, кўз очиб кўргани – биринчи муҳаббатидир. “1942 йили радиода иш бошладим. Дастлаб “Муножот”ни куйладим”, дея эслайди хонанданинг ўзи. Берта опа ўшанда 18 ёшда бўлган; ашула улкан мақом назариётчиси ва амалиётчиси Юнус Ражабий ҳамкорлигида Республика радиоси эшиттиришига тайёрланган. Ўлмас ижро устоз ва шогирднинг катта масъулият остидаги меҳнату машаққатлари самараси бўлган.

Ана шу узоқ матонатли машқлар, изланишлар ҳам ашулаларнинг сайқал топишида катта роль ўйнаган. Берта Давидованинг маҳорат мактаби сабоқлари “замонавий техника қулайликлари ҳофизларнинг ашула устида қайта-қайта ишлашларига эҳтиёж ва зарурият қолдирмаяпти, уларни маълум даражада дангаса қилиб қўймаяптимики?” деган фикрга ҳам олиб келади. Чунки ҳозир тайёр бўлган ашулани бир марта ёзиб олинса, шу ёзувдан доимий равишда фойдаланиб юравериш имконияти мавжуд. Ижрони янада такомиллаштириш ҳақида ўйлаб ҳам кўрилмас, балки.

Берта Давидова “Муножот”дан кейин Навоийнинг “Ўн сакиз минг олам ошуби...” ғазали билан айтиладиган “Талқини баёт”ни ҳам беназир ижро этганки, бу, шубҳасиз, муттасил қайта-қайта изланиш натижасидир. Ушбу ижодий жараёни Берта хоним шундай эслайди: “Уни устозларим Юнус Ражабий ва Имомжон Икромов ўргатишган. Бу кўшиқ яна шуниси билан қадрлики, ўша уруш йилларида Ҳамза номидаги Ўзбек давлат драма театрида “Алишер Навоий” спектакли саҳналаштирилган бўлиб, унинг

бир саҳнасида парда ортида туриб ана шу кўшиқни куйлардим. Ўша вақтларда ҳали лентага ёзиб олинмасди, демак, ҳар сафар спектакль куни келиб куйлаб кетишим керак эди. “Алишер Навоий” бир ойда камида 20 марта кўйиларди”. Аёнки, спектакль неча ой, неча йил кўйилган бўлса, ашула шунча муддат жонли куйланган. Қанчалик машаққатли бўлмасин, спектаклдан спектаклгача ижро маҳорати ортиб, ашула сайқал топиб борган. Шу боис бўлса керак, бу ғазални бошқа бирор санъаткор Берта Давидовачалик авжи маҳорат билан айтганини эслай олмаймиз.

Яқин ўтмишда мақомга муносабат бир оз ўзгарди, эътибор пасайди. Айрим мақом ҳаваскорлари дастлаб астойдил шуғулланиб, машқларини қиёмига етказмай, оқибатда, маҳорат қозона олмадилар. Баъзи хонандаларимизда эса беқарорлик бордек: замонавий кўшиқларни айтиб юриб, бирдан бирорта мақом ашуласи билан ҳам кўзга ташланиб қоладилар ва яна ғойиб бўладилар. Машқлари эндигина авжига чиқиб келаётган баъзи мақомчилар эса замонавий оҳангларга йўрғалаб кетадилар. Санъат усталаридан бўлмиш Берта хонимнинг фикрлари эса шундай хулосага олиб келади: мақом беқарорликни хушламайди, мақом барқарорликни севади! “Очигини айтсам, агар аҳвол шу тарзда давом этаверса, мақомлар авлодларга ўз ҳолича етиб бориши қийин, – дейди санъаткор хавотирланиб. – Чунки баъзилар мақомга ҳеч алоқаси йўқ қочиримларни қўшяпти. Ахир, мақомнинг фақат ўзига хос қочиримлари бор, унга ортиқча безакнинг кераги йўқ. Шунингдек, мақом учун алоҳида овоз керак. Мени бир вақтлар консерваторияга

ўқишга таклиф қилганларида, устоз рухсат бермаганлар. "Овозинг бузилади, у ҳозирги ҳолича қолиши керак. Ҳали халқ сенинг қўшиқларингни эшитади, мақом ҳеч қачон ўлмайди", деганлар. Чунки консерваторияда, истайсизми-истамайсизми, овозни европача усулга мослаштиришади. Демак, бундай хонанда мақом айтганда, овозининг қаеридадир мақомга нисбатан сохталик юзага келиб қолади".

Албатта, бу анча олдинги – шўро давридаги консерваторияга тегишли гап. Ҳозир ўша илм даргоҳида мақомга муносабат тубдан ўзгарганига шубҳамиз йўқ. Аммо бу йўналишда барқарорлик – маҳоратнинг муҳим омилларидан бўлиб қолаверади. Бунга Муножот Йўлчиева, Маҳмуджон Тожибоев каби санъаткорлар фаолияти мисолдир.

Демак, ўзига хос овоз – мақом ва маҳоратдаги бош масалалардан. "Устозларимиз, – дея таъкидлайди Берта Давидова, – муносиб, оҳангга тушадиган овоз соҳибигагина мақом айтиш йўллари ургатардилар. Чунки мақом учун алоҳида, шарқона овоз зарур бўлади. Бундай овоз, ўзимизнинг тилда айтганда "йиғлоқи" (*нолавор дейилмоқчи* – Н.Ж.), эшитганда баданни титратадиган бўлиши керак". Ҳақиқатан, кейинги 30 йиллик амалиётга назар ташлайдиган бўлсак, не-не ҳаваскорлар мақом сахнасига чиқишди ва бир муддатдан кейин уни тарк этишди. Чунки баъзиларнинг овози ўта йўғон-дўрриқ; баъзиларники хирқироқ, бошқаларники ингичка эди. Баъзи овозлар дардсиз... Мақомда овоз дардли, мунгли бўлиши керак. Шоир дейдики, "Асрлар ғамини сўйлар "Муножот"; дардсиз овоз билан асрлар ғамини куйлаб бўладими?!"

Мақомлар халқимизнинг мисқол-мисқол йиғилган, такомиллашиб, тизимлашган минг йиллик бисоти, миллий бойлигидир. Халқимизнинг барча бойликлари сингари мақомлар ҳам давлат ва қонун муҳофазасида. Биз мутахассис бўлмасак-да, мақомнинг бугунги мақоми, қисмати ҳақида бир мухлис сифатида мулоҳаза юритдик. Эҳтимол, фикрларимиз мунозаралидир. Балки мақомларни ислоҳ этиш, янгилаб-замонавийлаштириш, такомиллаштириш тамойиллари мавжуддир. Бундан беҳабармиз. Биз маҳорат сеҳру синоатларини фақат Берта Давидова ижодий тажрибаси ва мактаби асосида белгилаш фикридан ҳам йироқмиз. Бу – бир мисол, холос. Берта опа каби ўнлаб мақом усталари борки, уларнинг ҳар бири ҳақида махсус тадқиқот яратса бўлади.

Бундан ўн йиллар аввал Берта Давидова ҳақида икки қисмдан иборат телефильм намойиш этилган эди. Фильмдаги беқиёс жаранг ва дардли нидолар мақом шайдоларини ларзага келтирди; унинг учинчи қисми ҳам чиққандир, эҳтимол. Қани энди шундай фильмлар барча мақом усталарининг асарлари асосида янада бойитилса, такомиллаштирилса ҳамда диск ҳолида кенг халққа тақдим этилса... шубҳасиз, маънавий хазина асраб қолинар, мамлакатимиз ҳамда хориждаги мақом ихлосмандлари учун харидоргир маҳсулот бўлар эди.

Албатта, мақом санъати аҳлларнинг саъй-ҳаракатлари ила мукамал бир ҳолатда сақланиб келаётир. Лекин яна бир ҳолатга эътибор қаратиш лозимдек: ёш ижрочиларда ҳам, айрим атоқли мақом усталарида ҳам матний нуқсонлар учрапти. Масалан, Навоийнинг "Ёрингиз вас-

лин ғанимат *англабон* шукр айлангиз” мисраси бир ижрода “Ёрингиз васлин ғанимат *айлабон* шукр айлангиз” шаклида янграйди. Навоий бир мисранинг ўзида “айламоқ” феълини икки марта қўлламаган; биз бу ҳақда ўтган асрнинг 80-йилларида матбуотда ёзган эдик; лекин бу қусур ҳануз тузатилмади.

Ёки шоирнинг “Қоши ёсинму дейин...” деб бошланадиган ғазали матлаъидаги биринчи мисра “Эй Навоий, дема қошу кўзининг васфини *эл*” бўлиши керак. Ижрода эса “Эй Навоий, дема қошу кўзининг васфини *эт*” шаклида. Бунда маъно тафовути катта. Аслида шоир “Эй Навоий, ёрнинг қоши билан кўзи мақтовини қойиллатиб эпладим деб ўйлама, барибир эплаёлмайсан”, демоқчи. Мен бундай нуқсонлар сабабини катта ҳофизларимизнинг биридан сўрадим. “Биз бундай ашулаларимиз матнини катта устозларимиз ижросидан ўрганиб-ўзлаштирганмиз, улар шундай ижро этган”, дея изоҳ берди. Тўғри, шеърий асар устида бевосита ишлаш – асл матнни қидириб топиб, луғат билан ишлаб, ёдлаб-ўзлаштиришдек заҳматли юмушдан кўра осон. Ҳатто устоз санъаткорлар ижросини табаррук, идеал даражадаги ўрнак ўлароқ қабул қилиб, уларнинг бирор нуқтаси ёки нидосини ҳам мутлақо ўзгартирмасдан, қандай бўлса, айнан ўшандай куйлаб юрадиган “фанат”лар ҳам бор; миллий санъатимизда бу оддий

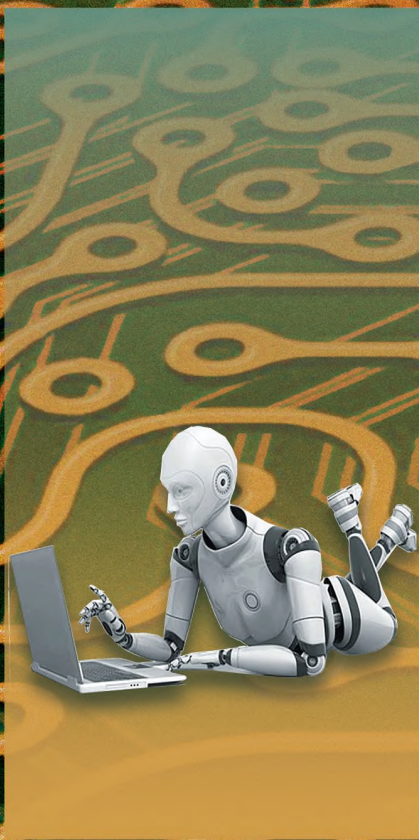
бир анъана, қоидага ҳам айланиб қолган. Бироқ ўша табаррук ижролар тасмаларга муҳрланганидан бери салкам юз йил кечмоқда. Ўтган аср бошларида туғилиб-ўсган устозлар бу асарларни ижро этганида ҳали Навоий асарларининг тўлиқ ва тўғри нашрлари йўқ эди. Ҳозир эса имконият жуда катта: улуғ шоирнинг 20 томлик “Мукаммал асарлар тўплами”, 10 томлик “Тўла асарлар тўплами” нашр этилган; луғат ва изоҳлар етарли. Навоий ғазалиёти энг яхши намуналаридан бир неча юздан ортигининг илмий-оммабоп шарҳлари кенг китобхонлар оммаси тасарруфида. Эндиликда бўлғуси ашулачиларни мумтоз асарларнинг саҳиҳ матни устида бевосита ишлатиш, мутолаа маданиятини кучайтириш вақти келди. Замонавий мақом мумтоз адабиёт билан уйғунлашиб кетган экан, мақом таълими ҳам адабиёт таълими билан уйғун бўлиши лозим. Ўзбекистон халқ ҳофизи Ҳасан Ражабий суҳбатлардан бирида Навоийнинг 500 та ғазали мақом куйлари билан ижро этилишини айтган эди. Мақом йўналишида таҳсил оладиган талабаларимиз таҳсил жараёнида мана шу 500 та ғазални мутолаа ва таҳлил этиши, бинобарин, бошқа мумтоз шоирларнинг мақом куйлари билан айтиладиган асарларини ҳам ўзлаштириши шарт. Шунда ижро нуқсонсиз ва мукаммал бўлади. Мақом санъати эса авлодларга асл ҳолида, бус-бутун етказилади.

Нашр кўрсаткичи: 869/870
Баҳоси келишилган нарҳда

TAFAKKUR

ТАФАККУР 4/2020

TAFAKKUR 2020

ISSN 2010-6491

9 772010 649005

ТАФАККУР

ИЖТИМОЙ - ФАЛСАФИЙ,
МАЪНАВИЙ - МАЪРИФИЙ
ЖУРНАЛ

ТАФАККУР 4/2020